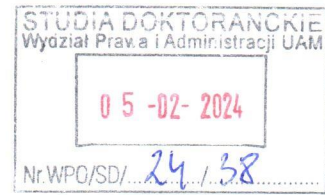

Warszawa, 5 lutego 2024 r.

dr hab. Katarzyna Bilewska
profesor uczelni
Katedra Prawa Handlowego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
PANA MGR. WŁODZIMIERZA GŁOWACKIEGO
„PRZEWŁASZCZENIE NA ZABEZPIECZENIE W PRAWIE POLSKIM A *FIDUCIE*
– *SÛRETÉ* W PRAWIE FRANCUSKIM ”(POZNAŃ 2023),
PRZYGOTOWANEJ
POD KIERUNKIEM PROF. ZW. DR. HAB. MACIEJA GUTOWSKIEGO

I.

PRZEDMIOT, ZAKRES, KONSTRUKCJA I METODOLOGIA
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

1. Treść rozprawy doktorskiej Pana mgr. Włodzimierza Głowackiego odpowiada jej przedmiotowi określonymu w tytule. Autor analizuje w pracy doktorskiej występującą w polskim obrocie prawnym instytucję przewłaszczenia na zabezpieczenie („PnZ”) zestawiając ją z „pokrewną” instytucją prawa francuskiego- *fiducie-sûreté* („FS”). Z punktu widzenia brzmienia tematu zawartość rozprawy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń.
2. Jak trafnie zauważa Autor we Wstępie do rozprawy, „polskie” PnZ, mimo obszernego dorobku orzecznictwa i doktryny (s. 5), nadal jest przedmiotem kontrowersji, a szereg kwestii pozostaje w praktyce jej stosowania nierozstrzygniętych. Stan ten wynika między innymi z faktu, że PnZ pozostaje w polskim systemie prawa umową nienazwaną, na którą składają się różne

elementy pochodzące z prawa rzeczowego i obligacyjnego, a której ostateczny kształt wyznacza praktyka kontraktowa i orzecznictwo. Te ostatnie, zaś, są przedmiotem komentarzy piśmiennictwa.

3. Z punktu widzenia dociekań naukowych stan ten niewątpliwie uzasadnia podjęcie próby rozstrzygnięcia kwestii dotąd kontrowersyjnych i znakomicie nadaje się na temat rozprawy doktorskiej. Dodatkowo, brak kompleksowej i spójnej regulacji ustawowej PnZ nasuwa oczywiste pytanie o zasadność unormowania tej instytucji w Kodeksie cywilnym („KC”)¹ jako umowy nazwanej. Ustalenie optymalnego zakresu i kształtu dla ewentualnej przyszłej regulacji wymaga, natomiast, przeprowadzenia kompleksowej analizy polskiej instytucji PnZ, a także umów pełniących analogiczne lub zbliżone funkcje w innych systemach prawnych (*fiducie-sûreté* w prawie francuskim, *trust* w prawie anglosaskim, *Sicherungstreuhand* w prawie niemieckim). Wszystko to sprawia, że wybór tematu rozprawy przez Pana mgr. Włodzimierza Głowackiego jest trafny i odpowiada aktualnym potrzebom nauki prawa i praktyki, ale także legislacji.
4. O ile, jak wyżej wskazano, instytucja PnZ nie ma obecnie statusu umowy nazwanej, o tyle w polskim systemie prawa występują „punktowo” regulacje, które można uznać na namiastkę tej regulacji. Chodzi tu zwłaszcza o art. 101 ust. 1 i 2 ustawy Prawo bankowe², który przewiduje, że zabezpieczenie wierzytelności banku może polegać na przeniesieniu na bank przez dłużnika lub osobę trzecią do czasu spłaty zadłużenia prawa własności rzeczy ruchomej lub papierów wartościowych. Do PnZ nawiązuje także art. 387¹ KC, który określa przesłanki ważności umowy, w której osoba fizyczna (konsument) zobowiązuje się do przeniesienia własności nieruchomości służącej zabezpieczeniu jej potrzeb mieszkaniowych na zabezpieczenie wierzytelności nie związanej z działalnością gospodarczą, a także art.5 Ustawy o niektórych zabezpieczeniach finansowych³, który przewiduje

---

¹ Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (t.j. z dnia 16 maja 2019 r., Dz.U. z 2019 r., poz. 1145, z późn.zm.)

² Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r. (t.j. z dnia 23 października 2023 r., Dz. U. z 2023, poz. 2488 z późn. zm.)

³ Ustawa o niektórych zabezpieczeniach finansowych z dnia 2 kwietnia 2004 r. (t.j. z dnia 2 grudnia 2021 r., Dz.U. z 2022, nr 133 z późn.zm.)

istnienie umowy o ustanowieniu zabezpieczenia finansowego polegającego na przeniesieniu prawa.

5. Wspomniane regulacje mają charakter „wpadkowy” i nie determinują kształtu prawnego instytucji PnZ w Polsce. Są, raczej, jedynie potwierdzeniem, że instytucja powierniczego przeniesienia prawa w celu zabezpieczenia jest spójna z polskim systemem prawa prywatnego i powinna być uznana za jego trwały element. Instytucja PnZ abstrahuje w praktyce od wspomnianych przepisów, a opiera się na zastosowaniu przepisów KC: prawnorzeczowych dotyczących prawa własności oraz przepisów prawa zobowiązań, w tym zasady swobody umów (art. 353¹ KC). Trafnie, więc, Pan Doktorant pozostawił na uboczu szcątkową regulację wynikającą z ustaw szczególnych, koncentrując swoje rozważania na ustaleniu modelu „empirycznego” PnZ (s. 153 i nast.).
6. Na oddzielną uwagę zasługuje kompleksowe i przejrzyste przedstawienie instytucji FS, której prezentacja wykracza poza standard czysto komparatystyczny. Analiza w tym zakresie została przeprowadzona dogłębnie i wszechstronnie, w oparciu o aktualny stan rozważań w orzecznictwie i piśmiennictwie francuskim. Także z tego względu zakres rozprawy jest spójny z jej tytułem. Jest to bardzo wartościowa część rozprawy, natomiast inną kwestią jest, czy wysiłek włożony w tę analizę został optymalnie wykorzystany dla wniosków dla prawa polskiego (o czym dalej, por. 16 poniżej).
7. Recenzowana rozprawa doktorska składa się z wprowadzenia, trzech „części” merytorycznych oraz podsumowania.

Część I -*Rys historyczny* obejmuje przedstawienie instytucji prawa rzymskiego *Fiducia cum creditore contracta* („**Fccc**”), którą Autor postrzega jako pierwowzór zarówno FS, jak i PnZ. Doceniając poznawczy walor tego fragmentu rozprawy należy wskazać, jednakowoż, że jego użyteczność dla wykazania tez rozprawy i wsparcia merytorycznego głównego wyводу rozprawy jest raczej znikoma.

Część II- *Umowa fiducji zabezpieczającej (fiducie- sûreté) w sprawie francuskim* zawiera zarówno historię rozwoju czynności fiducjarnych w prawie francuskim, jak i omówienie kształtu unormowania ustawowego FS wprowadzonego do francuskiego *Code Civil*⁴ („fKC”) w latach 2007-2009. W pierwszej kolejności Pan Doktorant przedstawił poglądy na fiducję w prawie francuskim przed jej wprowadzeniem do fKC (s. 49-55) oraz omówił prace legislacyjne prowadzące do implementacji FS do fKC (s. 55-60). Następnie, dokonał wszechstronnej charakterystyki francuskiej regulacji, obejmując nią zagadnienia takie jak forma i treść umowy fiducji zabezpieczającej, skutków tej umowy, pojęcia własności fiducjarnej oraz majątku fiducjarnego (na podstawie art. 2011-2030, art. 2372-1 do 2372-5, art. 2488-1 do 2488-5 fKC). Oddzielny fragment poświęcono także wpływowi zbiorowych procedur dochodzenia roszczeń (tzw. kolektywnych) na FS (s. 136 i nast.).

Część III – *Przewłaszczenie na zabezpieczenie na gruncie prawa polskiego* stanowi centralną część rozprawy. Rozważania Części I i II stanowią bowiem jedynie przyczynek do całościowej analizy PnZ w prawie polskim, która ma w pracy doktorskiej charakter pierwszoplanowy. W tej części pracy mgr Włodzimierz Głowacki dokonał kompleksowego zaprezentowania instytucji PnZ. Wywód rozpoczyna się przedstawieniem kwestii terminologicznych (s. 147 i nast.), a następnie obejmuje przedstawienie elementów funkcjonującego w obrocie, „empirycznego”, modelu PnZ. W dalszej kolejności następują m.in. rozważania dotyczące struktury PnZ, jej klasyfikacji jako czynności prawnej oraz skutków obligacyjnych i rzeczowych.

Część IV- *Podsumowanie* stanowi nie tylko rekapitulację wcześniejszych rozważań, ale zawiera także postulaty *de lege ferenda*, w tym własny projekt regulacji umowy PnZ w KC.

8. Konstrukcja rozprawy jest co do zasady prawidłowa, jednakże należy zgłosić zastrzeżenie co do dysproporcji poszczególnych jej części. Część I ma ok. 25 stron, część II- ok. 100, zaś część III- ok. 200 stron. Taka kompozycja, choć w

---

⁴ [Code civil - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](https://legifrance.gouv.fr/) (dostęp: 05.02.2024 r.)

pewnym zakresie zroszumiąta z punktu widzenia centralnego znaczenia wywodu dotyczącego prawa polskiego, jest, przez nierównomierne rozłożenie treści pomiędzy poszczególnymi częściami, jednak zachwiana. Rozważyć należałoby, zatem, inny podział tekstu, z uwzględnieniem mniejszych jednostek redakcyjnych, w tym zwłaszcza podział części III na rozdziały lub podrozdziały.

9. Jak wynika z samego tytułu pracy doktorskiej, ma ona charakter prawoporównawczy. Zastosowano w niej metodę dogmatyczną i komparatystyczną. Pan Doktorant zdecydował się na wprowadzenie rozdziału prawoporównawczego, uwzględniającego prawo francuskie i, jednocześnie, zaniechał odwołania do innych europejskich systemów prawa kontynentalnego, w tym zwłaszcza prawa niemieckiego. Zabieg ten został przekonująco uzasadniony: jak wskazano we Wstępie, prawo niemieckie, które we wspomnianej instytucji *Sicherungstreuhand* hołduje zasadzie odrębności czynności prawnych zobowiązujących i rozporządzających, jest w tym zakresie zdecydowanie bardziej odległe od prawa polskiego niż prawo francuskie, które jest tym bardziej warte uwagi, że kompleksowo unormowało instytucje fiducjarne w fKC (s. 21).
10. Dodatkowo, Pan mgr W. Głowacki zdecydował się także na czynienie uwag prawoporównawczych „punktowo”, poprzez dokonanie ich w odpowiednich, merytorycznych fragmentach prowadzonego wywodu dotyczącego prawa polskiego, już w części III pracy. Podejście to zasługuje na aprobatę, gdyż pozwala na bardziej efektywne wykorzystanie argumentacji prawoporównawczej, w celu analizy i interpretacji konkretnych norm i rozwiązań prawnych. Tak też ma to miejsce w recenzowanej rozprawie, np. w odniesieniu do problematyki dopuszczalności dokonania PnZ przez osobę trzecią, gdzie Autor przywołał rozwiązania francuskie dotyczące trójpodmiotowej konstrukcji FS. (s. 171-172), czy przy omówieniu budzącego szereg wątpliwości problemu zabezpieczenia PnZ długu przyszłego (s. 277). W rozważaniach przywoływany bywa także kontekst historyczny, związany z dziedzictwem prawnym Fccc, co znalazło wyraz zarówno w odrębnej części

rozważań, jak i komentarzach do poszczególnych, omawianych w dalszych częściach pracy, zagadnień.

II.

FORMALNA STRONA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ. PIŚMIENICTWO

11. Rozprawa doktorska została napisana bardzo poprawnym, komunikatywnym językiem. Autor w sposób czytelny i systematyczny przedstawia omawiane zagadnienia prawne. Wywody zostały starannie i rzetelnie uzasadnione. Poszczególne zagadnienia prawne referowane są z szerokim odwołaniem do istniejącej doktryny i orzecznictwa.
12. Bibliografia jest obszerna, liczy niemal 200 pozycji i uwzględnia dzieła systemowe, monografie, komentarze, artykuły w czasopismach naukowych, glosy, źródła internetowe oraz publikacje zagraniczne.
13. W rozprawie wykorzystano bardzo liczne orzeczenia Sądu Najwyższego, ale także sądów powszechnych, które zostały ujęte w odrębnym spisie cytowanych orzeczeń, wraz z miejscami publikacji. Na aprobatę zasługuje utworzenie wykazu aktów prawnych oraz wykazu skrótów, znajdującego się na początku pracy.

III.

UWAGI OGÓLNE ODNOŚĄCE SIĘ DO TREŚCI ROZPRAWY

14. **[model empiryczny PnZ]** Centralną częścią rozprawy doktorskiej są wywody dotyczące prawa polskiego i usytuowania w nim instytucji PnZ. Rozpoczynają się one rekonstrukcją modelu empirycznego PnZ, a zatem ustaleniem zespołu cech, które cechują stosunek prawny przewłaszczenia na zabezpieczenie. Zabieg ten jest uzasadniony rozproszeniem regulacji prawnej PnZ i nieposiadaniem przez PzN statusu umowy nazwanej. W praktyce obrotu doszło do ukształtowania się instytucji złożonej z cech i składników właściwych dla prawa zobowiązań i prawa rzeczowego, a złączonych celem

zabezpieczenia roszczenia (*causa cavendi*). Odwrotnie niż w przypadku umów mających regularną, ustawową regulację, *essentialia negotii* PnZ wymagają ustalenia na podstawie praktyki, wypowiedzi doktryny i orzecznictwa. Przeprowadzenie przez Pana mgr. Włodzimierza Głowackiego rekonstrukcji kluczowych elementów PnZ było uzasadnione jej naturą, a nadto stało się punktem wyjścia do dalszych, szczegółowych rozważań dotyczących obowiązującego w Polsce modelu instytucji i jej postulowanego kształtu.

15. [klasyfikacja i charakterystyka PnZ jako umowy o złożonej strukturze]

Merytoryczną oś rozprawy stanowi teza, że PnZ jest jednolitą czynnością prawną, a zatem umową o złożonej strukturze, w której rozporządzenie rzeczą na cele zabezpieczenia jest powiązane z zobowiązaniem do określonego wykonywania prawa własności (s. 218-219). Autor trafnie uczynił tę konstatację punktem wyjścia do dalszych rozważań pracy doktorskiej. Nie da się bowiem przeprowadzić spójnej analizy cech PnZ bez przyjęcia wyjściowej tezy bądź o istnieniu jednej umowy PnZ, bądź o zespole dwóch odrębnych czynności, na który składa się z jednej strony rozporządzenie prawem własności, a z drugiej, zobowiązanie do określonego zachowania. Przyjęcie każdej z tych koncepcji ma odmienne implikacje dla analizy cech PnZ i jej skutków. Na aprobatę zasługuje, że Pan Doktorant w pierwszej kolejności zajął zdecydowane stanowisko odnośnie tego, że PnZ jest umową o złożonej strukturze, a następnie przeprowadził jej wszechstronną charakterystykę, obejmującą cechy tej umowy (np. umowa zobowiązująco-rozporządzająca, kauzalna, odpłatna, niewzajemna, akcesoryjna „funkcjonalnie”, konsensualna) oraz jej skutki rzeczowe i obligacyjne.

16. [uregulowanie PnZ jako umowy nazwanej w KC]

Naturalną konsekwencją przeprowadzonego wywodu jest zajęcie przez Pana mgr. Włodzimierza Głowackiego stanowiska odnośnie stanu uregulowania PnZ w polskim prawie i sformułowanie propozycji *de lege ferenda* (s. 382 i nast.). Rozprawę wieńczy „propozycja własna” Pana Doktoranta odnośnie unormowania PnZ w KC, przez dodanie do niego nowego Tytułu XII¹ – „Umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie”. Czytelnik rozprawy ma jednak wrażenie, nawiasem mówiąc, za sprawą samego Autora i jego bardzo pozytywnej oceny FS w Części II

rozprawy, że zaproponowane zmiany są, jednak, połowiczne i niewystarczające. Propozycja *de lege ferenda* opiera się bowiem na wprowadzeniu PnZ do KC jako umowy nazwanej, ale w ten sposób, że skutkiem zmiany byłoby usankcjonowanie dotychczasowej praktyki umownej, wyeliminowanie jej wadliwości i wprowadzenie ograniczonej w swoim zakresie modernizacji istniejącego empirycznego modelu PnZ. Pan Doktorant wprost bowiem wskazuje, że, chociażby, nie widzi możliwości wprowadzenia w Polsce kluczowych rozwiązań świadczących o atrakcyjności francuskiej FS, takich jak np. konstrukcja majątku celowego (s. 386). Rozważania w tym zakresie pozostawiają więc pewien niedosyt, zwłaszcza, że namiastki instytucji majątku odrębnego (powierniczego) w polskim systemie prawnym istnieją, jak np. w przypadku rachunku powierniczego uregulowanego w tzw. ustawie deweloperskiej⁵. Podobnie rzecz się ma z istniejącą w prawie francuskim instytucją fiducjariusza, który systemowo mógłby zająć pozycję podobną do znanego prawu polskiemu administratora zastawu czy hipoteki (por. s. 386-387 rozprawy). Jego wprowadzenie w strukturę PnZ niewątpliwie ułatwiłoby zabezpieczenie interesów przewłaszczającego przez profesjonalizację PnZ. W kontekście szerokiego wywodu prawno-porównawczego i dogmatyczno-empirycznego, obrazującego niedomagania PnZ, brak propozycji recepcji wzorca FS powinien zostać w rozprawie jednak szerzej uzasadniony. Warto byłoby, zwłaszcza, zastanowić się nad perspektywą stopniowego wdrożenia modelu francuskiego, który Autor zdaje się uznawać w Części II rozprawy za optymalny, a którego aplikację w obecnym stanie prawnym w Polsce uznał za niecelową.

IV.

WYBRANE UWAGI SZCZEGÓŁOWE ODNOŚĄCE SIĘ DO TREŚCI ROZPRAWY

17. **[ustanowienie fiducji w prawie francuskim]** Podsumowując charakter prawny FS w prawie francuskim, Autor zajmuje stanowisko, że umowa fiducji jest „[...] *umową konsensualną, nie wymagającą wydania rzeczy dla*

⁵ Ustawa o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego oraz deweloperskim funduszu gwarancyjnym z dnia 20 maja 2021 r. (Dz.U. z 2021, poz. 1177, z późn. zm.)

osiągnięcia skutku rozporządzającego”, a dalej wskazuje, że „Wymogi co do formy uzupełniają regulacje dotyczące rejestracji umowy pod rygorem jej nieważności” (s. 96). Przywołując obowiązek rejestracji czynności fiducjarnych Pan Doktorant wskazał natomiast, że „Wymóg rejestracji umów fiducjarnych zabezpieczających obwarowany rygorem nieważności wyniesiony został tym samym do rangi wymogu formalnego” (s. 74). W konsekwencji, wobec faktu, że przeniesienie własności nieruchomości w ramach fiducji wymaga jednak (dla swej ważności) wpisu do rejestru powstaje pytanie, czy i w tym przypadku FS ma charakter konsensualny? Byłoby pożądane, aby kwestia ta została jednoznacznie przesądzona.

18. **[akcesoryjność „funkcjonalna”]** Zastanawiając się nad przystawalnością cechy akcesoryjności do PnZ Pan mgr W. Głowacki dokonał wszechstronnej analizy tego zagadnienia w różnych kontekstach, m.in. w odniesieniu do wierzytelności przyszłych i warunkowych. Wywód ten doprowadził Autora, zresztą trafnie, do konstatacji, że PnZ nie mieści się w tradycyjnie pojmowanej akcesoryjności, rozumianej jako powiązanie losów prawa zabezpieczonego z losami zabezpieczonej wierzytelności (s. 276). Przywołując argumenty komparatystyczne, Pan Doktorant stanął na stanowisku, że dopuszczalne jest stopniowanie akcesoryjności praw zabezpieczających oraz sformułował pogląd o tzw. akcesoryjności „funkcjonalnej” PnZ. Jest to koncepcja interesująca, tym niemniej ma ona szersze znaczenie niż tylko dotyczące PnZ, a jej analiza powinna być w rozprawie pogłębiona na tle zasady swobody umów (art. 353¹ KC) i głosów doktryny odmawiających PnZ cech akcesoryjności.

19. **[ochrona przedmiotu przewłaszczenia w drodze powództwa ekscydencyjnego]** Problematyka ochrony praw przewłaszczającego słusznie akcentowana jest w rozprawie jako ta, która stanowi słabość istniejącej regulacji, zarówno w relacji przewłaszczającego do właściciela fiducjarnego, jak i osób trzecich (s. 379). Ma ona konkretne konotacje praktyczne zwłaszcza w sytuacji, gdy w stosunku do zabezpieczonego wierzyciela prowadzona jest egzekucja. W tej sytuacji rzecz dłużnika przewłaszczona na zabezpieczenie stanowi składnik majątku wierzyciela i podlega procedurze egzekucyjnej. Pan

mgr W. Głowacki wskazuje, że środkiem ochrony praw przewłaszczającego może stać się w tym przypadku tzw. powództwo ekscydencyjne, przewidziane w art. 841 Kodeksu postępowania cywilnego („KPC”)⁶ (s. 309-310). Orzecznictwo dotąd wprost potwierdziło istnienie takiego uprawnienia w przypadku zastawnika, jeżeli skierowano egzekucję do rzeczy obciążonej zastawem. W przypadku PnZ, jak wskazuje Autor rozprawy, mamy jednak do czynienia z „ekspektatywą własności”. Powstaje zatem pytanie, czy sytuacja prawna przewłaszczającego uprawnia go do wniesienia powództwa o wyłączenie przedmiotu spod egzekucji? Autor wskazuje co prawda, że orzecznictwo i doktryna idą w kierunku objęcia zakresem stosowania tego przepisu także uprawnień obligacyjnych (s. 336-337), zaś sytuacja prawna przewłaszczającego zasługuje na specjalną ochronę wynikającą z faktu, że wyzbył się własności w celach zabezpieczających (s. 342), lecz nie dokonuje pogłębionej analizy prawnej w zakresie tego, czy uzasadnione oczekiwanie przewłaszczającego co do powrotnego przeniesienia własności fiducjarnej mieści się w pojęciu „prawa” w rozumieniu hipotezy art. 841 KPC. Byłaby ona tym bardziej uzasadniona wobec przeprowadzonej w dalszej części pracy analizy „prawa podmiotowego” przewłaszczającego (s. 370 i nast.).

V.

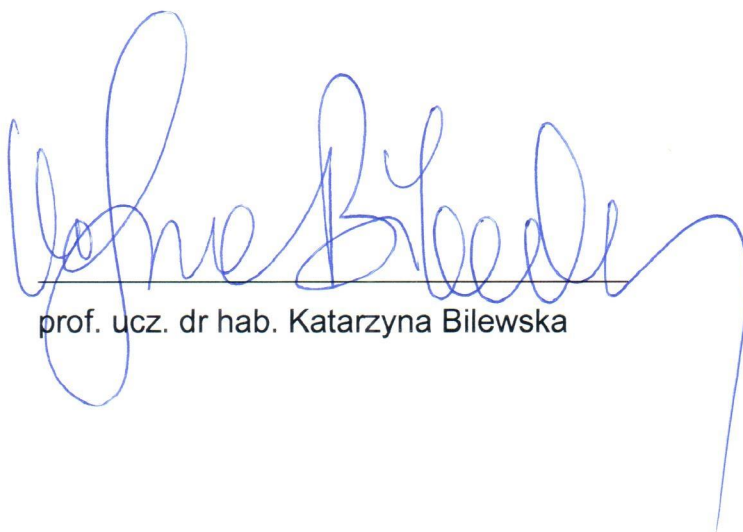
PODSUMOWANIE. KONKLUZJE

20. Praca doktorska Pana mgr. Włodzimierza Głowackiego podejmuje doniosłe teoretycznie, istotne praktycznie i aktualne zagadnienia prawne.
21. Autor rzetelnie referuje relewantne poglądy orzecznictwa i piśmiennictwa, zajmując własne stanowisko odnośnie szeregu problemów związanych z problematyką przewłaszczanie na zabezpieczenie zarówno rzeczy ruchomych, jak i nieruchomości.
22. Rozprawa doktorska mgr. Włodzimierza Głowackiego niewątpliwie stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę

⁶ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 17 listopada 1964 r. (t.j. z 19 lipca 2019 r., Dz. U. z 2019 r., poz. 1460 z późn. zm.)

teoretyczną w dziedzinie prawa, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

23. Stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi ustawowe stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Włodzimierza Głowackiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

prof. ucz. dr hab. Katarzyna Bilewska